

CẦN THƠ - MẶT TRẬN TRỌNG ĐIỂM KHU TÂY NAM BỘ TRONG CUỘC “TỔNG TIẾN CÔNG VÀ NỔI DẬY” XUÂN MẬU THÂN NĂM 1968

ThS. Nguyễn Ngọc Quy¹

Nguyễn Thị Ngọc Nga²

Cách đây 50 năm, cuộc Tổng tiến công và nổi dậy Xuân Mậu Thân 1968 - một trong những sự kiện lịch sử Việt Nam tiêu biểu ở thế kỷ XX diễn ra trên phạm vi toàn miền Nam. Trong đó, tại nhiều mục tiêu đầu não của địch, Sở Chỉ huy của đế quốc Mỹ và chính quyền Sài Gòn, hàng loạt căn cứ, các tuyến phòng thủ, hệ thống giao thông quan trọng, các kho tàng ở nhiều nơi trọng điểm như Sài Gòn (Trung tâm đầu não), Huế, Cần Thơ ... bị quân ta tiến công, làm tê liệt mọi hoạt động của địch.

Cùng với tiến công quân sự, nhiều hoạt động của quần chúng nhân dân, lực lượng vũ trang từ nội ô đến ngoại thành, vùng nông thôn đứng lên trừng trị bọn ác ôn, mật vụ, **bức rút** nhiều đồn bót, giải phóng, giành quyền làm chủ và tổ chức chính quyền mới. Trong đó, ở mặt trận Tây Nam bộ, nhóm tác giả đi vào tìm hiểu sự kiện Xuân Mậu Thân năm 1968 tại Cần Thơ - Mặt trận trọng điểm số 1 nơi đây. Cụ thể hơn là những nét lớn về “Vòng Cung - Tuyến lửa Anh hùng”, thể hiện ý chí quật cường của quân và dân Cần Thơ trong cuộc Tổng tiến công và nổi dậy Xuân Mậu Thân năm 1968.

1. Cuộc Tổng tiến công và nổi dậy tại Cần Thơ trong Xuân Mậu Thân năm 1968

Công tác chuẩn bị

Trên cơ sở quyết tâm chiến lược của Đảng là “chuyển cuộc chiến tranh cách mạng của nhân dân ta ở miền Nam Việt Nam sang một thời kỳ mới - thời kỳ giành thắng lợi quyết định”, ở **Quân khu 9**, chiến trường nơi đây có hai trọng điểm tiến công, nổi dậy là thành phố Cần Thơ (trọng điểm 1) và thị xã Vĩnh Long (trọng điểm 2). Lúc này, đồng chí Vũ Đình Liệu (Tư Bình) - Ủy viên Thường vụ Khu ủy được cử xuống làm Bí thư Tỉnh ủy Cần Thơ. Ban Chỉ đạo và Ban Chỉ huy mặt trận gồm đồng chí Trần Văn Long (Mười Dài) - Thường vụ Khu ủy, Phó Chính ủy Quân khu, cùng các đồng chí Vũ Đình Liệu, Phan Ngọc Sến (Mười Kỷ), Trần Việt Châu (Sáu Tâm), sau đó bổ sung thêm đồng chí Dương Cự Tâm - Chính ủy Quân khu; đồng chí Đồng Văn Cống - Thường vụ Khu ủy, Tư lệnh Quân khu phụ trách quân lực; đồng chí Phạm Ngọc Hưng (Năm Hải), Phó Tư lệnh Quân khu làm Tham mưu trưởng Ban Chỉ đạo tiền phương. Về lực lượng, Quân khu biên chế thành Lữ đoàn gồm: 04 tiểu đoàn bộ binh (303, 307, 309 và Tiểu đoàn Tây Đô) và Tiểu đoàn pháo 2311⁽¹⁾.

Riêng ở Cần Thơ, Ban Chỉ đạo trọng điểm Cần Thơ gồm các đồng chí: Vũ Đình Liệu (Tư Bình), Phan Ngọc Sến (Mười Kỷ), Trần Việt Châu (Sáu Tâm), Nguyễn Văn Cúc (Năm Cúc), Đinh Công Dụng (Ba Bài) và đồng chí Nguyễn Tự Giác (Mười Quang)... Ban Chỉ huy quân sự gồm đồng chí: Chín Hiền - Chỉ huy Trưởng, Trần Văn Long (Mười Dài) - Chính ủy, các đồng chí Phạm Xuân Tùng (Tám Tùng), Bảy Dũng, Chín Tuyền, Mười An, Nguyễn Văn Thuyên (Ba Tôn) là Phó Chỉ huy Trưởng.

Để kịp thời chỉ đạo, ngày 26/01/1968, Thường vụ Tỉnh ủy Cần Thơ ra Chỉ thị số 03/CT.H68 về “*Đẩy mạnh tấn công Đông Xuân và hoạt động cao điểm III*” với tinh thần “*quyết tâm giành thắng lợi lớn nhất*”, với phương châm thần quyết “*mở một đợt sinh hoạt chính trị làm cho toàn Đảng bộ và các tổ chức quần chúng thông suốt tình hình và xây dựng*

¹ Ban Tuyên giáo Thành ủy Cần Thơ

² Sinh viên Khoa khoa học Chính trị, Trường Đại học Cần Thơ.

tinh thần đánh Mỹ và thắng Mỹ". Theo đó, mục tiêu là "áp giải phóng ấp, xã giải phóng xã, huyện giải phóng huyện, tỉnh giải phóng góp phần giải phóng toàn miền Nam"⁽²⁾.

Về lực lượng, vào cuối năm 1967, tỉnh Cần Thơ quyết định thành lập Tiểu đoàn Tây Đô II. Như vậy, lực lượng lúc này gồm: Các tiểu đoàn Tây Đô I và II; lực lượng biệt động của thành Phố (được huấn luyện, bổ sung cán bộ chỉ huy; trang bị mới; nắm địa hình, địa vật; nắm chắc tình hình địch trong nội ô). Ngoài ra, Khu tăng cường cho Cần Thơ 01 trung đoàn pháo binh, 02 tiểu đoàn bộ binh (303, 307 và 309); đội tuyên truyền vũ trang của Ban Tuyên huấn Khu, bộ phận An ninh đô thị, các đồng chí bám vùng và liên hệ chặt chẽ với Thành ủy thành phố Cần Thơ. Tất cả lực lượng này (bao gồm lực lượng của tỉnh, thành phố, các huyện trong vùng trọng điểm như Châu Thành, Ô Môn) đều đứng chân, áp sát Vòng Cung, sẵn sàng tiến công địch.

Vài nét về cuộc Tổng tiến công và nổi dậy Xuân Mậu Thân năm 1968 ở Cần Thơ - Trọng điểm 1 của Khu Tây Nam bộ

Nếu xét trên bình diện toàn Miền, Sài Gòn - Gia Định là khu trung tâm, thì ở mặt trận Tây Nam bộ, Khu ủy Tây Nam bộ chọn thành phố Cần Thơ (tỉnh Cần Thơ cũ) là trọng điểm 1. Đúng 03 giờ sáng ngày 31/01/1968, các đơn vị quân Giải phóng gồm Tiểu đoàn Tây Đô, Tiểu đoàn 303, Tiểu đoàn 307, Tiểu đoàn 309, cùng các lực lượng địa phương đồng loạt nổ súng tấn công các mục tiêu quan trọng như: Sở Chỉ huy vùng 4 chiến thuật, Tiểu khu Phong Dinh, Sở Chỉ huy lực lượng quân trấn Cần Thơ, Trung tâm chỉ huy địa phương quân vùng 4, Đài Phát thanh, Cơ xá tình báo và Cố vấn Mỹ, Sân bay Lộ Tẻ, Tòa Lãnh sự Mỹ, Sân bay Trà Nóc, Căn cứ Trung đoàn 2 thiết giáp, Căn cứ liên đoàn biệt động quân số 42 và 44. Cuộc Tổng tiến công và nổi dậy ở Cần Thơ cũng được tiến hành theo 03 đợt với những chiến thắng quan trọng như:

- **Đợt 1**, để mở đầu cho cuộc Tổng tiến công và nổi dậy, *Biệt động thành phố Cần Thơ đánh vào đơn vị Cảnh sát dã chiến đóng quân ở cầu Đâu Sấu, mở đường cho Tiểu đoàn Tây Đô đánh vào nội thành. Khi làm chủ trục lộ "từ Đâu Sấu lên ngã ba Tự Đức (nay là đường Lý Tự Trọng)",* Tiểu đoàn Tây Đô chia ra thành hai mũi: mũi thứ nhất, đánh thẳng vào Tòa đại sứ Mỹ, Cơ quan tình báo Mỹ (CIA), Cơ quan MACV (Bộ chỉ huy Viện trợ quân sự của Mỹ tại miền Nam Việt Nam) ở đường Hùng Vương tiến lên bến xe mới (nay là Công viên Hùng Vương); mũi thứ hai, theo đường Tự Đức chiếm khu văn hóa (nay là Khu III Đại học Cần Thơ). Ngoài ra, một đơn vị Biệt động cùng bộ phận thuộc Tiểu đoàn Tây Đô tiến theo đường Hòa Bình (nay người dân thường gọi là Đại lộ Hòa Bình) đánh vào cơ quan Quân đoàn 4, Vùng 4 chiến thuật; khu vực đài phát thanh, đội tuyên truyền vũ trang và lực lượng thành phố tiến đánh⁽³⁾.

Ở khu vực Sân bay Trà Nóc và Sân bay Lộ Tẻ bị pháo binh quân khu tấn công; cùng lúc lực lượng bộ binh của ta tổ chức đánh địch ở các điểm tiền tiêu. Sau 04 ngày chiến đấu, đêm mừng 4 Tết, ta rút khỏi nội ô, bám trụ vùng ven tiếp tục chiến đấu. Kết quả, trong đợt tiến công đợt I này, quân dân Cần Thơ tiêu hao, tiêu diệt nhiều quân địch, phá hủy nhiều phương tiện chiến tranh (trong đó có 150 máy bay các loại), diệt trên dưới 100 đồn bót, giải phóng 10 xã với trên 20.000 dân⁽⁴⁾.

- **Đợt 2**, ngày 05/5/1968, theo chỉ đạo của Trung ương Cục và Quân khu 9, quân dân Cần Thơ tiếp tục tổ chức đợt tấn công thứ 2 (từ ngày 05/5/1968 đến ngày 16/6/1968), mở đầu bằng trận tiêu diệt toàn bộ lô cốt Rạch Tra, do Đại đội 28 Tây Đô thực hiện; tiếp sau là hàng loạt các trận đánh lớn, nhỏ khác nhau nhằm tiêu hao sinh lực địch, phá hủy vũ khí, trang bị của chúng như trận ở Sân bay Lộ Tẻ vào ngày 24/5/1968, bộ phận Đặc công của tỉnh phối

hợp với lực lượng của Quân khu 9 đã đột nhập, đánh mìn nổ chậm, bắn pháo cối vào sân bay, kết quả ta phá hủy 18 máy bay trực thăng⁽⁵⁾.

Tổng kết đợt tiến công thứ 2, Tỉnh ủy đánh giá: Ta đã sử dụng “cả 3 thứ quân đều chấp hành mệnh lệnh tổng tấn công đồng loạt và đều khắp, đánh đúng hướng, đúng đối tượng, đánh vào bọn chủ bài và bọn ác ôn, đánh liên tục dài ngày tiêu hao, tiêu diệt nhiều sinh lực và phương tiện chiến tranh của địch. Đặc biệt, ta tiêu diệt được nhiều tiểu đoàn địch (8 tiểu đoàn); riêng trên lộ 4, ta diệt 80 xe quân sự địch”⁽⁶⁾, làm cho kẻ địch suy sụp nhanh chóng, tạo điều kiện cho ta giành thắng lợi.

- **Đợt 3**, mở màn cho đợt tiến công này, ngày 13/8/1968, bộ đội địa phương kết hợp với lực lượng của Quân khu 9 đột nhập Sân bay Lộ Tẻ, tập kích bằng lựu đạn và chất nổ, phá hủy 30 máy bay, tiêu hao nhiều sinh lực địch; đến ngày 21/8/1968, cơ sở nội thành kết hợp với Tiểu đoàn 309 tiến công, tiêu diệt trận địa pháo của địch ở Bình Thủy, diệt nhiều quân địch, phá hủy 04 khẩu pháo 105 ly, đánh thiệt hại một đơn vị quân của Vùng IV chiến thuật, phá hủy 65 xe quân sự.

Ngoài ra, từ ngày 13/8 đến ngày 30/9/1968, lực lượng vũ trang tỉnh Cần Thơ liên tiếp đáp trả địch phản kích ở Phú Hữu, Cái Muồng, kinh Nhỏ Cụt, kinh Nhỏ Dài, Cầu Dừa, Đường Gõ ... rất quyết liệt, diệt nhiều sinh lực địch. Tiếp sau đó, ở nhiều nơi trong tỉnh như Long Mỹ, bộ đội địa phương và du kích xã phục kích tiêu diệt 02 đội bảo an địch; tấn công địch ở đồn Ba Cô tiêu diệt 01 trung đội địch; tấn công san bằng đồn Tam Thứ, đồn Cái Nai (xã Long Trị). Tổng cộng, ta tiêu diệt trên 40 tên, thu 58 súng các loại⁽⁷⁾.

Nhìn chung, 03 đợt Tổng tiến công và nổi dậy ở trọng điểm 1 - Cần Thơ đã diễn ra rất ác liệt, tương quan lực lượng giữa ta và địch có sự chênh lệch rất lớn. Nhưng dưới sự chỉ đạo của Khu ủy Tây Nam bộ và Tỉnh ủy, quân và dân Cần Thơ đã thu được nhiều thắng lợi, toàn diện, đẩy quân địch sa lầy và rơi vào thế phòng ngự. Đặc biệt, ở Lộ Vòng Cung, nơi thể hiện ý chí của quân và dân Cần Thơ trong Xuân Mậu Thân năm 1968 nói riêng, trong cả cuộc kháng chiến chống đế quốc Mỹ nói chung trên địa bàn Cần Thơ.

“Vòng Cung - Tuyến lửa Anh hùng” trong Xuân Mậu Thân năm 1968

Tổng hợp nhiều sự kiện trong 03 đợt tiến công trong cuộc Tổng tiến công và nổi dậy Xuân Mậu Thân năm 1968, địa danh Vòng Cung đã đánh dấu một mốc son trong lịch sử đấu tranh của quân và dân Cần Thơ, của khu vực đồng bằng sông Cửu Long và của cả nước nói chung như một địa danh huyền thoại; nó thực sự là biểu tượng cho sự ác liệt, gian khổ, ý chí kiên cường, dũng cảm; là hình tượng của tinh thần “tất cả cho trọng điểm, cho phía trước, cho chiến thắng” của quân và dân Khu Tây Nam bộ.

Lộ Vòng Cung được bắt đầu từ Cái Răng chạy dài đến tận lộ tẻ Ba Se (thuộc Ô Môn), ôm gọn các xã: An Bình, Mỹ Khánh, Long Tuyền, Giai Xuân, 02 ấp Nhơn Ái và Thị trấn Phong Điền, Tân Thới, Thới An Đông và một phần của Phước Thới (Ô Môn)⁽⁸⁾ (hiện Lộ Vòng Cung nằm trên một phần phường An Bình, quận Ninh Kiều; chạy qua các xã Mỹ Khánh, Giai Xuân, Nhơn Ái, thị trấn Phong Điền và xã Tân Thới của huyện Phong Điền; đến phước Trường Lạc, quận Ô Môn). Nếu nhìn từ cầu Cái Răng bên phía tay trái Lộ Vòng Cung là sông Cần Thơ, giống như một hào nước sâu tự nhiên, tạo thành dải phân cách. Do đó, địch chọn Lộ Vòng Cung làm hàng rào phòng thủ, lá chắn để bảo vệ thành phố Cần Thơ, yết hầu của bọn chỉ huy địch đầu sỏ tại Khu Tây Nam bộ.

Về diễn biến, sau ngày mở đầu cuộc Tổng tiến công và nổi dậy đến ngày 17/2, hưởng ứng đợt phối hợp cùng mặt trận Huế, Tiểu đoàn Tây Đô được tăng cường đã đánh vào phía trong Lộ Vòng Cung, Chi khu Phong Điền, gây thiệt hại cho quân địch ở chi khu này.

Trước những thiệt hại, ngày 08/02/1968 (nhằm Mừng 10 Tết) đế quốc Mỹ đã lệnh cấp tốc cho Lữ đoàn 2 của Sư đoàn 9 bộ binh Mỹ đến tăng viện. Như vậy, lúc này ở Cần Thơ, lực lượng của đế quốc Mỹ và chính quyền Sài Gòn gồm: một số bộ binh Mỹ, Sư đoàn 21 cùng các tiểu đoàn biệt động quân số 42, 43 và 44 đến phản kích ta quyết liệt, mà ác liệt nhất là tuyến Vòng Cung; có lực địch dùng máy bay B52 ném bom rải thảm, do đó có câu thơ của nhà thơ Lâm Thao như sau:

*“Vòng Cung đi dễ khó về
Đạn chen đầu đạn, bom kê hố bom”.*

Cũng tại Vòng Cung, ngày 27/02/1968, cán bộ, chiến sĩ của Phân đội Thông tin trinh sát thuộc Tiểu đoàn Tây Đô do đồng chí Đặng Văn Bé chỉ huy, tiến công vào đoàn tàu chở binh lính địch, khi đến đoạn Rau Răm - Trường Tiền (đây là bộ phận của Sư đoàn 9 từ Đồng Tâm, Mỹ Tho chi viện cho quân địch ở Vòng Cung). Suốt một đêm chiến đấu, với tinh thần mưu trí, dũng cảm các chiến sĩ đã bắn cháy 04 tàu chở lính, bắn bị thương 03 chiếc khác. Đây là lần đầu, quân dân Cần Thơ đánh hạ được tàu chiến Mỹ; kết quả, sau 02 tháng bám trụ tại Vòng Cung, ta đã phá hủy, bắn rơi 129 máy bay các loại; bắn cháy 03 xe M113⁽⁹⁾.

Có thể nói, sau đợt 1 của cuộc Tổng tiến công và nổi dậy Xuân Mậu Thân năm 1968, ta đã thu được nhiều thắng lợi, trong đó tại tuyến lửa Vòng Cung, ta đã phá vỡ tuyến phòng thủ dọc tuyến lộ nơi đây, làm chủ nhiều đoạn giao thông thủy - bộ, dồn địch vào thế bị động; chủ lực của ta đứng chân ở vùng ven thị xã phối hợp với địa phương quân, du kích tiến công liên tiếp, uy hiếp mạnh các tuyến đóng quân của địch ở Lộ Vòng Cung, Lộ Sóng Lươn xung quanh Chi khu Ô Môn... Đồng thời, ta đã bao vây, bức hàng, bức rút hầu hết đồn, bót trên tuyến Lộ Vòng Cung và Lộ Sóng Lươn tới đồn Rạch Cam, giải phóng một số xã, ấp. Ở giai đoạn sau, tuy rút ra khỏi nội thành nhưng chiến sự trên tuyến Lộ Vòng Cung vẫn dai dẳng, tiến diễn cho đến tháng 5/1968 mới tạm lắng.

Chính từ sự ác liệt này, Lộ Vòng Cung được mệnh danh là “Tuyến lửa Anh hùng”, nơi thể hiện ý chí quật cường của quân và dân Cần Thơ trong cuộc Tổng tiến công và nổi dậy Xuân Mậu Thân năm 1968.

Tóm lại, chỉ với những nguồn tư liệu khiêm tốn, nhưng có thể nói, cuộc chiến đấu trên địa bàn Lộ Vòng Cung thành phố Cần Thơ, ta với địch quần nhau giành giật từng tấc đất; chỉ nói về quy mô cuộc chiến nơi đây cũng đủ thấy sự ác liệt, có thể nói là tiêu biểu nhất ở Khu Tây Nam bộ. Nơi đây cũng đã thể hiện được sự quyết tâm của Khu ủy, Tỉnh ủy Cần Thơ, sự nỗ lực của quân và dân Cần Thơ.

Nhân kỷ niệm 50 năm, cuộc Tổng tiến công và nổi dậy Xuân Mậu Thân 1968 - một trong những sự kiện lịch sử Việt Nam lớn ở thế kỷ XX, xin tri ân cùng các anh hùng, những người con ưu tú của dân tộc Việt Nam đã ngã xuống, cống hiến xương máu của mình cho nền độc lập hòa bình, cho sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc Việt Nam xã hội chủ nghĩa hôm nay. Những thế hệ tiếp sau sẽ nối tiếp những chiến công này bằng việc góp phần trong sự nghiệp xây dựng thành phố Cần Thơ trở thành đô thị văn minh, xứng tầm là trung tâm chính trị, văn hóa, giáo dục, khoa học kỹ thuật của vùng Tây Nam bộ và cả nước trong thời gian tới.

Tài liệu tham khảo:

- (1) Hội đồng Chỉ đạo biên soạn Lịch sử Nam bộ kháng chiến: Lịch sử Nam bộ kháng chiến Tập II 1954 - 1975, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội 2010, tr.593-594.
- (2) Ban Chấp hành Đảng bộ thành phố Cần Thơ: Lịch sử Đảng bộ thành phố Cần Thơ 1954-1975, Cần Thơ 2005, tr.181.

- (3) Tỉnh ủy Cần Thơ: Tổng kết công tác Bình vận trong cuộc kháng chiến chống Mỹ cứu nước tỉnh Cần Thơ 1954-1975, Cần Thơ 1999, tr.105.
- (4) Hội đồng Chỉ đạo biên soạn Lịch sử Nam bộ kháng chiến: *Sđđ*, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội 2010, tr.617-618.
- (5) Ban Chấp hành Đảng bộ thành phố Cần Thơ: *Sđđ*, Cần Thơ 2005, tr.202.
- (6) Ban Chấp hành Đảng bộ thành phố Cần Thơ: *Sđđ*, Cần Thơ 2005, tr.206.
- (7) Ban Chấp hành Đảng bộ thành phố Cần Thơ: *Sđđ*, Cần Thơ 2005, tr.208-209.
- (8) Ban Chấp hành Đảng bộ thành phố Cần Thơ: *Sđđ*, Cần Thơ 2005, tr.209-210.
- (9) Ban Chỉ đạo và Tổ chức ngày lễ lớn tỉnh Hậu Giang: Vòng Cung Cần Thơ Xuân 1968, Cần Thơ 1992, tr.103.